

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาตามแนวคิดเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Study) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายแบบ (Multiple Methods) ได้แก่ การศึกษาเอกสารรายงาน (Documentary Research) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Collection) และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Collection) ได้แก่ การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์ระดับลึก (In - depth Interview) เป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือการวิจัยในแต่ละแบบให้เหมาะสมกับขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย และนำเครื่องมือวิจัยให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูล และแนวคำถามระดับลึก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น
2. การกำหนดพื้นที่ที่ศึกษา
3. การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น มีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร

- 1.1 เอกสารที่ใช้ในการศึกษา คือ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการดำเนินงานโครงการยกระดับคุณภาพ โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 1.2 เอกสารรายงานต่าง ๆ ของหน่วยงาน ได้แก่ เอกสารการปรับปรุงประสิทธิภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก
- 1.3 เอกสารที่เกี่ยวกับรายงานการวิจัยโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ รายงานการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา โรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

2. การศึกษาเอกสารรายงานการวิจัย (Documentary Research) เป็นกระบวนการค้นคว้า ทบทวน ตรวจสอบจากเอกสารรายงานการวิจัย ซึ่งแหล่งข้อมูลเอกสารเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ เพราะข้อมูลบางอย่างอาจไม่สามารถหาได้จากการทำงานภาคสนาม เช่น ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ เรื่องในอดีตหรือข้อมูลที่พร้อมแก่การนำไปใช้ ได้แก่ ข้อมูลสถิติต่าง ๆ สรุปรายงานการประเมิน แผนงาน นโยบาย เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดพื้นที่ศึกษา

โรงเรียนขนาดเล็กดีเด่น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยมีเกณฑ์ การคัดเลือกสถานศึกษา ดังนี้

1. เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา ได้รับการยอมรับ จากชุมชนและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็น หน่วยงานต้นสังกัด
2. ยินดีให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการวิจัย
3. ผู้บริหาร โรงเรียน (ผู้อำนวยการ โรงเรียน) มีระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ใน โรงเรียน ขนาดเล็กดีเด่น ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4 ปี
4. ครูในโรงเรียน มีระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนขนาดเล็กดีเด่น ติดต่อกัน เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4 ปี
5. นักเรียน มีระยะเวลาในการศึกษาอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กดีเด่น ติดต่อกันเป็นเวลา ไม่น้อยกว่า 4 ปี
6. ผู้ปกครองนักเรียน เป็นผู้ปกครองของนักเรียนที่มีระยะเวลาในการศึกษาอยู่ใน โรงเรียนขนาดเล็กดีเด่น ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4 ปี
7. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งในโรงเรียน ขนาดเล็กดีเด่น ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4 ปี
8. ผู้นำชุมชน (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน) มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งในชุมชน ติดต่อกัน เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4 ปี

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน และได้ไปดูงานการจัดการศึกษา เจริญประจักษ์ตามโรงเรียนต่าง ๆ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครสวรรค์ เขต 1 พิจารณาตามเกณฑ์ การคัดเลือกโรงเรียนที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยตกลงใจคัดเลือกโรงเรียน จำนวน 2 โรงเรียน

จาก 2 จังหวัด แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ที่มีคุณสมบัติเข้าตามเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนด ได้แก่ โรงเรียนประชากรรังสฤษฎ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ โรงเรียนบ้านแหลมยาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีรายละเอียดของทั้ง 2 โรงเรียนดังนี้

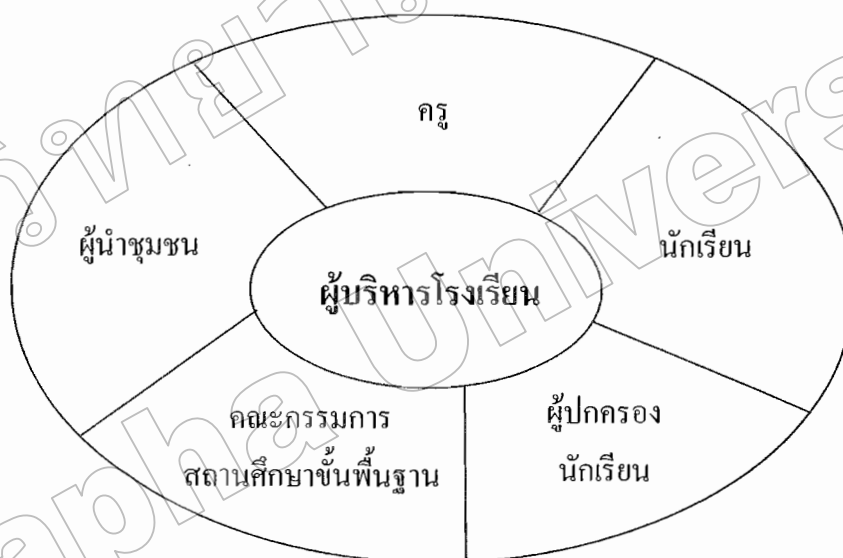
1. โรงเรียนประชากรรังสฤษฎ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นโรงเรียนขนาดเล็กจัดการศึกษาระดับอนุบาล 1 - 2 และระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 61 คน เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีครูประจำการ 6 คน ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน มีนายสมยศ แสงจันทร์ ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการโรงเรียน ตำแหน่งผู้อำนวยการ “ชำนาญการพิเศษ” ดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนประชากรรังสฤษฎ์ จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 14 ปี ความสำเร็จและความภาคภูมิใจของทุกคนในโรงเรียนประชากรรังสฤษฎ์ ได้แก่ โรงเรียนได้รับรางวัล “โรงเรียนรางวัลพระราชทาน ปี พ.ศ. 2545” นักเรียนในโรงเรียนได้รับรางวัล “นักเรียนรางวัลพระราชทาน ปี พ.ศ. 2548” โรงเรียนได้รับรางวัล “โรงเรียนรางวัลพระราชทาน ปี พ.ศ. 2550” โรงเรียนได้รับรางวัล “โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ระดับเพชร ปี พ.ศ. 2551” (จังหวัดละ 1 โรงเรียน) โรงเรียนได้รับรางวัล “โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ปี พ.ศ. 2552” และโรงเรียนผ่านการประเมินภายนอกจาก สมศ. รอบที่ 1 และรอบที่ 2 อยู่ในเกณฑ์ “ดี” “ดีมาก” ในทุกตัวบ่งชี้และทุกมาตรฐาน

2. โรงเรียนบ้านแหลมยาง อำเภอเก้าเลี้ยว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1 ตั้งอยู่ที่เลขที่ 61/1 หมู่ 3 ตำบลเก้าเลี้ยว อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นโรงเรียนขนาดเล็กจัดการศึกษาระดับอนุบาล 1 - 2 และระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 121 คน เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีครูประจำการ 6 คน ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน มีนางสมทรง ยอดนิล ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการโรงเรียน ตำแหน่งผู้อำนวยการ “ชำนาญการพิเศษ” ดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนบ้านแหลมยาง จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 11 ปี ความสำเร็จและความภาคภูมิใจของทุกคนในโรงเรียนบ้านแหลมยาง ได้แก่ ผลการประเมินคุณภาพภายนอก ระหว่างวันที่ 15 - 17 มิถุนายน พ.ศ. 2552 ได้ “ระดับดี” ทุกมาตรฐานในระดับประถมวัย ค่าเฉลี่ยทุกมาตรฐาน 3.72 และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานค่าเฉลี่ยทุกมาตรฐาน 3.70 ผลการประเมิน “ระดับดี 3 มาตรฐาน” “ระดับดีมาก 11 มาตรฐาน” โรงเรียนได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบการสอนคณะชั้นแบบรายวิชาและบูรณาการ ของ สพฐ. ที่มีผลงานดีเด่น โดยคัดเลือกเป็นสถานที่ดูงานของผู้บริหารโรงเรียน ที่มีผลงานดีเด่นทั่วประเทศ 40 โรงเรียน โรงเรียนได้รับเกียรติบัตร “โรงเรียนรางวัลพระราชทาน” ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

ผู้บริหารโรงเรียนได้รับรางวัลยอดเยี่ยมผู้บริหารที่มีผลการบริหารดีเด่น ที่มีวิธีปฏิบัติงานเป็นเลิศ (Best Practice) ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนภาคเหนือ ผลการประเมินภายนอกรอบ 2 ด้านผู้บริหาร “ได้ระดับดีมากทุกมาตรฐาน”

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) จากโรงเรียนประชากรรังษฤษฎ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ โรงเรียนบ้านแหลมยาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครสวรรค์ อำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ ดังภาพที่ 13



ภาพที่ 13 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้วางแผนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มบุคคล เพื่อให้ครอบคลุมปรากฏการณ์ที่ศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยคัดเลือกโดยใช้วิธีเจาะจงตามคุณสมบัติโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มที่ใช้วิธีการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) เป็นกลุ่มตัวแทนที่มีลักษณะที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน และผู้นำชุมชน ประเภทละ 8 ราย (ยกเว้น ผู้อำนวยการโรงเรียน โรงเรียนละ 1 ราย และครูทุกคนในโรงเรียน ซึ่งมีครูโรงเรียนละ

6 คน ทั้ง 2 โรงเรียน) รวมโรงเรียนละ 31 ราย ตามเกณฑ์การคัดเลือกฯ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มคณะครู 6 คน

1.2 กลุ่มนักเรียน 8 คน

1.3 กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน 8 คน

1.4 กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 8 คน

2. กลุ่มที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก (In - depth Interview) เป็นกลุ่มที่มาจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน โดยทำการสัมภาษณ์รายบุคคลตามแนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำไปสู่การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ความคิดเห็นและความรู้สึกต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ นี้จะนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสังเคราะห์ “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก” สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้วางรูปแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ 5 ขั้นตอน ดังภาพที่ 14

ขั้นเตรียมการ

● ผู้วิจัย : - เตรียมการด้านเนื้อหา

- เตรียมการด้านระเบียบวิธีการวิจัย (แบบสอบถามฯ แนวคำถามฯ)
- เลือกสถานที่ที่จะศึกษาและเก็บข้อมูล
- เตรียมเครื่องมือในการเก็บข้อมูล
- ติดต่อประสานงานและขออนุญาตเก็บข้อมูล

● ผู้ช่วยผู้วิจัย : - ทำความเข้าใจหน้าที่ในการสนทนากลุ่ม

1. จัดเตรียมสถานที่
2. สร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยด้วยคำถามทั่วไป
3. เริ่มเก็บข้อมูลด้วยแนวคำถามที่เตรียมไว้
4. จัดระบบเนื้อหา วิเคราะห์และจับประเด็น
5. สร้างคำถามต่อไปอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับคำถามวิจัย
6. ยุติการสนทนากลุ่ม
7. ถอดความการสนทนากลุ่ม (เทป/ บันทึก)
8. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น (ตามวิธีของโคไลซ์ซี)
9. นำข้อมูลที่ถอดความจากการสนทนากลุ่มให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ
10. สร้างแนวคำถามแบบสัมภาษณ์ระดับลึก

ขั้นดำเนินการฯ 1. สนทนากลุ่ม

2. สัมภาษณ์ระดับลึก

1. คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล
2. นำข้อมูลที่ถอดความการสัมภาษณ์ไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ
3. เก็บข้อมูลด้วยคำถามที่เฉพาะเจาะจง
4. จัดระบบเนื้อหา วิเคราะห์และจับประเด็น
5. สร้างคำถามต่อไปอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับคำถามวิจัย
6. ถอดความการสัมภาษณ์ (เทป/ บันทึก)
7. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น (ตามวิธีของโคไลซ์ซี)
8. ข้อมูลอ้อมตัว
9. ยุติการสนทนา
10. นำข้อมูลที่ถอดความจากการสนทนากลุ่มให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ

ขั้นตรวจสอบความ

เชื่อถือได้ของข้อมูล

ขั้นวิเคราะห์ - สังเคราะห์ฯ

ขั้นเขียนรายงานการวิจัย

3. การสังเกตแบบมี และไม่มีส่วนร่วม

วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลงานวิจัยในภาพรวม

1. เขียนรายงานการวิจัย และปรับแก้ไข
2. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล

1. ขั้นเตรียมการ ผู้วิจัยดำเนินการเลือกสถานที่ที่จะศึกษาและเก็บข้อมูล โดยติดต่อประสานงานและขออนุญาตเก็บข้อมูลจากสถานศึกษาที่เป็นโรงเรียนเป้าหมายที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) เตรียมการด้านเนื้อหา ด้านระเบียบวิธีการวิจัย จัดเตรียมสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (อุทุมพร จามรมาน, 2544) ดังนี้

1.1 ตัวผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย เป็นเครื่องมือในการวิจัยที่ต้องดำเนินการเก็บรวบรวมวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล สรุปและเขียนรายงานการวิจัย

1.2 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แนวคำถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 4 ชุด ได้แก่

1.2.1 แบบสอบถามสำหรับนักเรียน เป็นคำถามลักษณะแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 5 ข้อ คือ 1) เพศ 2) ศาสนา 3) อายุ 4) ระดับการศึกษา และ 5) ระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียน

1.2.2 แบบสอบถามสำหรับครู เป็นคำถามลักษณะแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 8 ข้อ คือ 1) เพศ 2) ศาสนา 3) อายุ 4) สถานภาพการสมรส 5) ระดับการศึกษา 6) ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งครูผู้สอน 7) อายุการรับราชการ และ 8) เขตพื้นที่การศึกษาที่โรงเรียนสังกัด

1.2.3 แบบสอบถามสำหรับผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน เป็นคำถามลักษณะแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 6 ข้อ คือ 1) เพศ 2) ศาสนา 3) อายุ 4) สถานภาพการสมรส 5) ระดับการศึกษา และ 6) สถานที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน

1.2.4 แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารโรงเรียน เป็นคำถามลักษณะแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 9 ข้อ คือ 1) เพศ 2) ศาสนา 3) อายุ 4) สถานภาพการสมรส 5) ระดับการศึกษา 6) ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา 7) อายุการรับราชการ 8) ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน และ 9) เขตพื้นที่การศึกษาที่โรงเรียนสังกัด

1.3 แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Guideline Questions)

1.3.1 ผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่ดำเนินการสนทนา (Moderator) ด้วยตนเอง โดยใช้แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ผู้ช่วยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้จดบันทึกการสนทนา (Note - taker) และบริการทั่วไป (Provider)

1.3.2 ใช้แนวคำถามเกี่ยวกับการรับรู้ประสบการณ์ และการให้ความหมายของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริหารงานทั่วไป ด้านบริหารงานบุคคล ด้านบริหารงานวิชาการ และด้านบริหารงานงบประมาณ

1.3.3 ใช้แนวคำถามเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลในการดำเนินการวิจัย ที่มีต่อผู้บริหารโรงเรียนใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริหารงานทั่วไป ด้านบริหารงานบุคคล ด้านบริหารงานวิชาการ และด้านบริหารงานงบประมาณ

1.4 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการสังเกตผู้ให้ข้อมูล โดยกำหนดคุณลักษณะซึ่งบ่งของสิ่งที่ต้องการ เช่น นิสัยการทำงาน การอาสาทำงาน เต็มใจร่วมมือในการทำงาน สมรรถภาพการทำงาน โดยไม่หวังผลตอบแทน เต็มใจแก้ปัญหาและข้อบกพร่องในการทำงาน นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และนำแบบสังเกตมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

1.5 แบบสัมภาษณ์ (Interview)

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล โดยศึกษาขั้นตอนการสร้าง ทฤษฎี หลักการ ตัวแปร หรือประเด็นสำคัญที่ต้องการทราบข้อมูล และสร้างข้อคำถามให้สัมพันธ์กับประเด็นหรือคำสำคัญที่ต้องการทราบข้อมูล โดยยึดหลัก ดังนี้

1.5.1 ไม่ใช่คำถามที่เป็นการชี้นำให้เกิดคำตอบที่ต้องการ

1.5.2 ไม่ใช่คำถามที่ทำให้ผู้ตอบรู้สึกต่อต้าน หรือทำให้เกิดอคติในการตอบข้อมูล

1.5.3 ไม่ใช่คำถามที่เป็นความขัดแย้งค่านิยมของสังคม เพราะผู้ตอบจะตอบ

ตามค่านิยม ทำให้ไม่ได้รับความจริง

1.5.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ออกแบบข้อคำถามไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

1.6 แนวคำถามระดับลึก (Guideline Questions)

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ “แนวคำถาม” เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล โดยศึกษาขั้นตอนการสร้าง ทฤษฎี หลักการ ตัวแปร หรือประเด็นสำคัญที่ต้องการทราบข้อมูล และสร้างข้อคำถามให้สัมพันธ์กับประเด็นหรือคำสำคัญที่ต้องการทราบข้อมูล โดยยึดหลัก ดังนี้

1.6.1 ไม่ใช่คำถามที่เป็นการชี้นำให้เกิดคำตอบที่ต้องการ

1.6.2 ไม่ใช่คำถามที่ทำให้ผู้ตอบรู้สึกต่อต้าน หรือทำให้เกิดอคติในการตอบข้อมูล

1.6.3 ไม่ใช่คำถามที่เป็นความขัดแย้งค่านิยมของสังคม เพราะผู้ตอบจะตอบตาม

ค่านิยม ทำให้ไม่ได้รับความจริง

1.6.4 นำแนวคำถามระดับลึกที่ออกแบบข้อคำถามไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

1.7 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม

1.8 จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง (MP4) 2 เครื่อง สมุดบันทึก ปากกา/ ดินสอที่สะดวกในการจดบันทึก และสะดวกในการพกพาเพื่อจดบันทึกภาคสนาม เช่น บันทึกคำพูด สีนํ้าทาทาง พลุติกรรม ฯลฯ

หลังจากผู้วิจัยสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูล และแนวคำถามระดับลึก โดยผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. ดร.สุเทพ ชิตยวงษ์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1
2. นายอศนีย์ ศรีสุข ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3
3. ดร.พิพัฒน์ นุ่นเกลี้ยง ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร Harvard Asia Consulting Co., Ltd.
4. รองศาสตราจารย์ ดร.วาทีณี บุญชะลิกย์ อาจารย์ ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา นครปฐม
5. ดร.วัฒนา กลิ่นชู ศึกษาานิเทศก์ วิทยฐานะชำนาญการพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 อาจารย์พิเศษ คณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา จังหวัดชลบุรี

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือฯ ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยนำเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบและแก้ไข รวมทั้ง ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำกลับไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิพึงพอใจและอนุญาตให้นำไปเก็บข้อมูลได้ ผู้วิจัยดำเนินการทำความเข้าใจกับผู้ช่วยผู้วิจัยในหน้าที่การเป็นผู้ช่วยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่มเพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลต่อไป

2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) เป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

2.1 ขั้นการสนทนากลุ่ม แต่ละกลุ่มจะทำการสนทนา 1 ครั้ง เพื่อสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล และเพื่อให้ได้ประเด็นกว้าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของสมาชิกกลุ่ม มีการนำข้อมูลที่ถอดความการสัมภาษณ์ (เทป/ บันทึก) ไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ผู้วิจัยทำการสรุปบันทึกตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม ซึ่งอาจได้ข้อมูลที่อึดอัดในบางเรื่อง สำหรับบางประเด็นที่ไม่สามารถได้ข้อมูลที่ชัดเจนจะนำไปสัมภาษณ์ระดับลึกต่อไป ซึ่งมีขั้นตอนการสนทนากลุ่ม ดังนี้

2.1.1 ผู้วิจัยเตรียมสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ และซักซ้อมทำความเข้าใจกับผู้ช่วยผู้วิจัยในหลักการ วิธีการ และขั้นตอนในการสนทนากลุ่มให้พร้อมก่อนที่ผู้ให้ข้อมูลจะเดินทางมาถึง

2.1.2 การสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจ เมื่อผู้ให้ข้อมูลมาถึง ผู้วิจัยปฏิบัติตามแนวทางการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลเป็นเบื้องต้น โดยคำนึงถึงจรรยาบรรณของนักวิจัย และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตลอดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล โดยการผสานแนวทางต่อไปนี้รวมเข้าไปในกระบวนการเก็บข้อมูลทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่

2.1.2.1 ผู้วิจัยแนะนำตนเองและผู้ช่วยผู้วิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูลว่าเป็นนิสิตระดับปริญญาเอก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และหน้าที่ของแต่ละคนที่จะปฏิบัติขณะทำการสนทนากลุ่ม บอกวัตถุประสงค์และให้รายละเอียดเกี่ยวกับการสนทนากลุ่ม

2.1.2.2 ผู้วิจัยอธิบายผู้ให้ข้อมูลได้ทราบถึงวัตถุประสงค์และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับทั้งต่อตัวผู้ให้ข้อมูลเองและต่อส่วนรวม โดยอธิบายให้ทราบถึงความสำคัญและคุณค่าของข้อมูลที่จะได้รับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะ และข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เกิดขึ้นขณะสนทนากลุ่ม ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้ให้ข้อมูลยินดีและเต็มใจที่จะแสดงความคิดเห็นและแบ่งปันประสบการณ์อย่างมีจุดหมายด้วยความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของบทบาทตนเอง ตลอดจนการให้ข้อมูลที่เป็นจริงด้วยความสมัครใจ

2.1.2.3 ผู้วิจัยอธิบายลักษณะของการสนทนากลุ่ม แจ้งความจำเป็นและขออนุญาตบันทึกเสียงขณะสนทนากลุ่ม เพื่อให้มีความถูกต้องครบถ้วน ชัดเจนของข้อมูลและไม่เป็นอุปสรรคระหว่างสนทนา

2.1.2.4 ผู้วิจัยอธิบายให้ทราบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมการวิจัยหรือไม่ก็ได้ และถ้าตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ก็สามารถออกจากกรวิจัยได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลกระทบต่องานผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด

2.1.2.5 ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิที่จะปกปิดข้อมูลบางส่วน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องการเปิดเผย

2.1.2.6 ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิที่จะรับรู้ข้อมูล ตลอดจนสามารถตรวจสอบข้อมูลของตนเองที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัย

2.1.2.7 ให้ความเชื่อมั่นว่าผู้วิจัยจะรักษาความลับ โดยบอกให้ผู้ให้ข้อมูลทราบว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะเก็บไว้เป็นความลับ โดยจะนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น ส่วนในการนำเสนอข้อมูลและรายงานการวิจัย ผู้วิจัยจะใช้นามสมมติเพื่อเป็นการรักษาความลับและไม่เปิดเผยแหล่งข้อมูล

2.1.2.8 เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลซักถามข้อข้องใจต่าง ๆ เพิ่มเติม จนมีความกระจ่างพอที่จะให้ความไว้วางใจผู้วิจัยได้

2.1.2.9 ผู้ให้ข้อมูลเซ็นเอกสารยินยอมเข้าร่วมการวิจัย เพื่อแสดงว่ารับทราบสิทธิของตนและเป็นการยืนยันข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้อธิบาย

2.1.3 ผู้วิจัยประพุดิตนบนพื้นฐานมรรยาทสุภาพชนในสังคมไทย มีความตรงต่อเวลา ไม่ผัดผ่อนหมาย เป็นนักฟังที่ดี ไวต่อความรู้สึกทั้งปฏิกิริยาทางอารมณ์และสาระเนื้อหา เพื่อให้การสนทนาที่เหมาะสม ให้ความเป็นมิตร หลีกเลี่ยงการตำหนิ

2.1.4 เมื่อเกิดสัมพันธภาพและการไว้วางใจกับผู้ให้ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยเริ่มถามด้วยคำถามทั่ว ๆ ไป เบา ๆ ง่ายต่อการเข้าใจ เพื่อสร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยมากขึ้น แล้วจึงวกเข้าสู่คำถามหลักของการศึกษา

2.1.5 ในระหว่างการสนทนากลุ่มมีการผสมผสานเทคนิคการสะท้อนกลับ การถามซ้ำ การให้ยกตัวอย่าง ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสามารถจัดความลำเอียงได้ นอกจากจะใช้แนวคำถามที่เตรียมไว้แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลพูดออกมา นำมาสรุปเพื่อจัดระบบเนื้อหา วิเคราะห์และจับประเด็นในใจ เพื่อตั้งคำถามสำหรับกรถามคำถามต่อไป ให้สอดคล้องกับคำถามการวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ โดยการประมวลขอบเขตของข้อมูลที่ได้จากการสนทนาที่ผ่านมาว่ามีประเด็นใดบ้างที่ต้องการถามต่อเนื่อง และนำข้อมูลมากำหนดโครงสร้างและสาระของการสัมภาษณ์ปัจจุบัน ซึ่งหมายถึงว่าข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มจะย้อนกลับมาสร้างเป็นคำถามที่ใช้สนทนากลุ่มต่อไปอย่างต่อเนื่องเป็นวัฏจักรตลอดกระบวนการสนทนากลุ่ม สำหรับคำตอบที่ไม่ชัดเจนและคำพูดที่มีความแตกต่างจากคำพูดอื่น ผู้วิจัยจะให้ผู้ให้ข้อมูลอธิบายและยกตัวอย่างจนกระทั่งผู้วิจัยเกิดความเข้าใจตรงกับผู้ให้ข้อมูล ในการสนทนาผู้วิจัยไม่ทำการชี้นำหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ โดยเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นหรืออธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้ชัดเจนและครอบคลุมสิ่งที่ศึกษาเท่านั้น

2.1.6 การจดบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นหลักฐานในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่สำคัญเป็นสิ่งที่ช่วยเตือนให้นักวิจัยรวมทั้งผู้ให้ข้อมูลระลึกเรื่องราวและข้อมูลต่าง ๆ ขณะสนทนากลุ่ม ผู้จดบันทึกคำสนทนาจะเป็นผู้จดคำพูดทุกคำพูดเท่าที่จดได้ทันทีมากที่สุด และขออนุญาตบันทึกเสียงขณะสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องชัดเจนและครบถ้วนมากที่สุด (โดยการขออนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลก่อน เป็นการเคารพสิทธิส่วนบุคคล) และไม่เป็นอุปสรรคระหว่างการสนทนากลุ่ม ซึ่งทำให้สามารถวิเคราะห์ได้เที่ยงตรง นอกจากนี้ ผู้จดบันทึกคำสนทนาต้องทำการจดบันทึกเกี่ยวกับสีหน้า ท่าทางการพยักหน้า สายหน้า ลักษณะการพูด น้ำเสียง พฤติกรรมที่แสดงตามความเป็นจริงโดยไม่ตีความ ช่วยทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมภาษา

ท่าทางที่ไม่ใช่คำพูด ตลอดจนความคิด ความรู้สึกส่วนตัว หรือปัญหา อารมณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลและผู้วิจัย ขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูลว่าเปลี่ยนแปลงผันแปรไปอย่างไร เพื่อนำไปประกอบการถอดเทปช่วยในการวิเคราะห์ตีความข้อมูล

2.1.7 การยุติการสนทนา เมื่อใกล้ครบกำหนดเวลาการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจบลงด้วยคำถามเบา ๆ เพื่อผ่อนคลายบรรยากาศ และสร้างความประทับใจที่ดีในการสนทนากลุ่ม ตลอดจนทบทวนข้อมูลที่ได้รับ และกล่าวขอบคุณผู้ให้ข้อมูลที่ให้ความร่วมมือและเสียสละเวลา มาพูดคุยด้วยความเต็มใจ ต่อจากนั้น ผู้วิจัยมอบของที่ระลึกในกรณีการสนทนากลุ่มของแต่ละกลุ่ม และกล่าวขอความร่วมมือในการตรวจสอบความตรงของข้อมูลที่ผู้วิจัยเขียนสรุปได้จากการจดบันทึกและถอดเทป ซึ่งอาจมีข้อมูลหรือประเด็นที่น่าสนใจที่จะขอข้อมูลเพิ่มเติมอีก นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะสานต่อความสัมพันธ์ โดยให้นามบัตรสำหรับการติดต่อในกรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล เพราะผู้ให้ข้อมูลบางท่านอาจมีข้อสงสัยหรือมีข้อมูลที่ต้องการบอกเล่าให้ผู้วิจัยได้รับทราบเพิ่มเติมภายหลังที่ยุติการสนทนาไปแล้ว

2.2 ขั้นสัมภาษณ์ระดับลึก ภายหลังการสนทนากลุ่มแล้ว ถ้าผู้วิจัยพบข้อมูลที่สำคัญ และน่าสนใจบางประเด็นที่ยังขาดความละเอียดชัดเจน เนื่องจากเป็นข้อมูลที่ไม่สามารถทำการสนทนาอย่างลึกซึ้งภายในกลุ่มได้ ผู้วิจัยนำประเด็นเหล่านั้นไปทำการสัมภาษณ์ระดับลึกกับบุคคลที่สามารถให้รายละเอียดได้ โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.2.1 ผู้วิจัยไปพบผู้ให้ข้อมูลตรงตามวันเวลาที่นัดหมาย เป็นการเริ่มสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจในเบื้องต้น

2.2.2 เริ่มการสัมภาษณ์ระดับลึกด้วยการพูดคุยเรื่องทั่ว ๆ ไปก่อน เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดี

2.2.3 บอกวัตถุประสงค์และขออนุญาตจดบันทึกข้อมูล บันทึกเทป ขณะทำการสัมภาษณ์ระดับลึกเช่นเดียวกับการสนทนากลุ่ม

2.2.4 ขณะสัมภาษณ์ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรม สีหน้า ปฏิกริยาไปพร้อม ๆ กัน และยึดหลักการสัมภาษณ์ระดับลึกอย่างเคร่งครัด คือ ไม่ชี้นำทั้งทางตรงและทางอ้อมที่อาจมีผลต่อผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลอธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้ครอบคลุมสิ่งที่ศึกษาเท่านั้น

2.2.5 ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย ใช้ระยะเวลาและจำนวนครั้งแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ให้ข้อมูล และความอึดตัวของข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษา

2.2.6 การยุติการสัมภาษณ์ เมื่อผู้ให้ข้อมูลแสดงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความไม่พร้อมที่จะสนทนาต่อไป เช่น กระสับกระส่าย เบื่อหน่าย เหลือบมองนาฬิกาบ่อย ๆ ฯลฯ

หรือหมดประเด็นที่จะสนทนาต่อแล้ว ผู้วิจัยจึงยุติการสนทนาโดยใช้คำพูดกล่าวขอบคุณที่สละเวลามาให้ข้อมูล ขอความร่วมมือนัดหมายเวลาในครั้งต่อไปหากข้อมูลยังไม่อิ่มตัว และกล่าวคำอำลา

2.3 การสังเกตและจดบันทึก (Observation and Field - note) ผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนและในโรงเรียน เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นจริง โดยในการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยจะสังเกตพฤติกรรมทางสังคมหรือปฏิสัมพันธ์ของคนอย่างรอบคอบ แต่เนื่องจากการมีส่วนร่วมของคนเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา การสังเกตต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงใช้หลักการสังเกตเป็น 2 แบบ คือ

2.3.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Complete Observation) ช่วงแรกของการศึกษาเพื่อสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชนและโรงเรียน เนื่องจากเป็นพื้นฐานในการสร้างความคุ้นเคย และสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) กับชุมชนและโรงเรียน

2.3.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant as Observation) โดยมุ่งศึกษาใน 2 ประเด็นต่อไปนี้

2.3.2.1 ศึกษาแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน ได้แก่ สังเกตการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของคนในชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน

2.3.2.2 ศึกษาสิ่งที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การมารับส่งบุตร - หลานที่โรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน การให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการประชุมผู้ปกครองนักเรียน การประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน เป็นต้น

สำหรับการรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตนี้ เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยใช้ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ และใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือการสังเกตก่อนหน้านี้ด้วย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้เทคนิคการเงี่ยหูฟัง (Eavesdropping) ควบคู่ไปกับการสังเกต สังเกตพฤติกรรม สีน้า ปฏิริยาไปพร้อม ๆ กัน และบันทึกลงในแบบสังเกตโดยตลอด ทั้งนี้ เพราะการเงี่ยหูฟังจะช่วยให้ได้รับข้อมูล โดยไม่ต้องสัมภาษณ์และไม่ต้องสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจนเห็นว่าข้อมูลอิ่มตัวด้วยวิธีการทั้งการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ ในการนำไปวิเคราะห์ - สังเคราะห์ เพื่อสรุปผลการวิจัยต่อไป

3. ขั้นตอนตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของผลการวิจัย โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Method Logical Triangulation) โดยเริ่มตั้งแต่ขณะเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและ

การสัมภาษณ์ระดับลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แล้วนำมาบันทึกผล รวมทั้ง การสังเกตกิริยา ท่าทาง การแสดงออกของผู้ให้ข้อมูล บรรยากาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำมาประกอบการแปลความหมายร่วมกับการถอดเทปและการบันทึกภาคสนามในหลาย ๆ วิธี มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการนำข้อมูลกลับไปถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก (Reflecting) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงของผู้ให้ข้อมูล แล้วทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ นำขึ้นตอนต่าง ๆ นี้ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

4. ขั้นวิเคราะห์ - สังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ - สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ทางการบริหาร เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด

5. ขั้นเขียนรายงานการวิจัย แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

5.1 เขียนรายงานการวิจัย นำให้อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ตรวจสอบผลการดำเนินการวิจัย และปรับแก้ไขให้ถูกต้องตามรูปแบบกระบวนการวิจัย

5.2 ปรับแก้ไขงานวิจัย และเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสร้างสัมพันธภาพ สร้างความไว้วางใจและการให้การพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลตลอดการดำเนินการเก็บข้อมูล และวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แผนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูล ที่ต้องการ	แหล่งข้อมูล	การเก็บข้อมูล	เครื่องมือ	ระยะเวลา ที่เก็บข้อมูล
1. บริบท ชุมชน	1. ผู้บริหาร โรงเรียนฯ 2. คณะครูฯ 3. ผู้นำชุมชนฯ 4. กรรมการ สถานศึกษาฯ	สัมภาษณ์ระดับลึก สัมภาษณ์ระดับลึก สัมภาษณ์ระดับลึก สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม แนวคำถาม แนวคำถาม แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 และ 19 ส.ค. 2554
2. เทคนิคการ บริหารงาน - ทัวไป - บุคคล - วิชาการ - งบประมาณ	1. ผอ.ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2 2. ผอ.ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	1. สอบถามข้อมูล ส่วนบุคคล 2. สัมภาษณ์ ระดับลึก	แบบสอบถามฯ แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554 19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554
3. เทคนิคการ บังคับบัญชา/ การสั่งการ บริหารงาน - ทัวไป - บุคคล - วิชาการ - งบประมาณ	1. ครู ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2 2. ครู ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	1. สอบถามข้อมูล ส่วนบุคคล 2. สันทนากลุ่ม 3. สังเกตและ บันทึกข้อมูลฯ	แบบสอบถามฯ แนวคำถาม แบบสังเกตฯ และแบบบันทึก ข้อมูลภาคสนาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554 19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554
	3. นร.ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2 4. นร.ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	1. สอบถามข้อมูล ส่วนบุคคล 2. สันทนากลุ่ม 3. สังเกตและ บันทึกข้อมูลฯ	แบบสอบถามฯ แนวคำถาม แบบสังเกตฯ และแบบบันทึก ข้อมูลภาคสนาม	16 ส.ค. 2554 19 ส.ค. 2554

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อมูล ที่ต้องการ	แหล่งข้อมูล	การเก็บข้อมูล	เครื่องมือ	ระยะเวลา ที่เก็บข้อมูล
5. ผู้ปกครอง นร. ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2	6. ผู้ปกครอง นร. ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	1. สอบถามข้อมูล ส่วนบุคคล 2. สันทนากลุ่ม 3. สังเกตและ บันทึกข้อมูลฯ	แบบสอบถามฯ แนวคำถาม แบบสังเกตฯ และแบบบันทึก ข้อมูลภาคสนาม	16 ส.ค. 2554 19 ส.ค. 2554
7. ผู้ปกครอง นร. ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2	8. ผู้ปกครอง นร. ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	1. สอบถามข้อมูล ส่วนบุคคล 2. สันทนากลุ่ม 3. สังเกตและ บันทึกข้อมูลฯ	แบบสอบถามฯ แนวคำถาม แบบสังเกตฯ และแบบบันทึก ข้อมูลภาคสนาม	16 ส.ค. 2554 19 ส.ค. 2554
9. คณะกรรมการฯ ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2	10. คณะกรรมการฯ ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	1. สอบถามข้อมูล ส่วนบุคคล 2. สันทนากลุ่ม 3. สังเกตและ บันทึกข้อมูลฯ	แบบสอบถามฯ แนวคำถาม แบบสังเกตฯ และแบบบันทึก ข้อมูลภาคสนาม	16 ส.ค. 2554 19 ส.ค. 2554

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อมูล ที่ต้องการ	แหล่งข้อมูล	การเก็บข้อมูล	เครื่องมือ	ระยะเวลา ที่เก็บข้อมูล
	11. ผู้นำชุมชน ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2	1. สอบถามข้อมูล ส่วนบุคคล 2. สันทนากลุ่ม	แบบสอบถามฯ แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554
	12. ผู้นำชุมชน ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	3. สังเกตและ บันทึกข้อมูลฯ	แบบสังเกตฯ และแบบบันทึก ข้อมูลภาคสนาม	19 ส.ค. 2554
4. ภาวะผู้นำ การเปลี่ยน- แปลงของ ผู้บริหาร ร.ร. ขนาดเล็ก ดีเด่น	1. ผอ.ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2 2. ผอ.ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1 3. ครู ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2 4. ครู ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554
		สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554
		สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554
		สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554
	5. นร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554
	6. นร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อมูล ที่ต้องการ	แหล่งข้อมูล	การเก็บข้อมูล	เครื่องมือ	ระยะเวลา ที่เก็บข้อมูล
5. ปัจจัยและ เงื่อนไขที่นำ ไปสู่ ความสำเร็จ ในการ บริหาร จัดการ ศึกษา	7. คณะกรรมการฯ ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554
	8. คณะกรรมการฯ ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554
	9. ผู้นำชุมชน ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554
	10. ผู้นำชุมชน ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554
	1. ผอ.ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพป. อย. เขต 2	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554
	2. ผอ.ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพป.นว. เขต 1	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อมูล ที่ต้องการ	แหล่งข้อมูล	การเก็บข้อมูล	เครื่องมือ	ระยะเวลา ที่เก็บข้อมูล
3. ครู ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพล. อย. เขต 2		สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554
				30 ส.ค. 2554
4. ครู ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพล.นว. เขต 1		สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554
				7 ก.ย. 2554
5. นร.ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพล. อย. เขต 2		สัมภาษณ์	แบบสัมภาษณ์	16 ส.ค. 2554
				30 ส.ค. 2554
6. นร.ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพล.นว. เขต 1		สัมภาษณ์	แบบสัมภาษณ์	19 ส.ค. 2554
				7 ก.ย. 2554
7. ผู้ปกครอง นร. ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สพล. อย. เขต 2		สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554
				30 ส.ค. 2554
8. ผู้ปกครอง นร. ร.ร.บ้านแหลม ยาง สพล.นว. เขต 1		สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554
				7 ก.ย. 2554

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อมูล ที่ต้องการ	แหล่งข้อมูล	การเก็บข้อมูล	เครื่องมือ	ระยะเวลา ที่เก็บข้อมูล
	9. คณะกรรมการฯ ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สปป. อย. เขต 2	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554
	10. คณะกรรมการฯ ร.ร.บ้านแหลม ยาง สปป.นว. เขต 1	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554
	11. ผู้นำชุมชน ร.ร.ประชากร รังสฤษฎ์ สปป. อย. เขต 2	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	16 ส.ค. 2554 30 ส.ค. 2554
	12. ผู้นำชุมชน ร.ร.บ้านแหลม ยาง สปป.นว. เขต 1	สัมภาษณ์ระดับลึก	แนวคำถาม	19 ส.ค. 2554 7 ก.ย. 2554

ผู้วิจัยวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คุณธรรม นำความรู้ การพัฒนาสมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษา การประกันคุณภาพภายในของ สถานศึกษา หลักสูตรสถานศึกษา การปฏิรูปการเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การนิเทศติดตามผลเพื่อนำผลการนิเทศมาพัฒนาการเรียนการสอน การบริหารงานงบประมาณ และความร่วมมือของชุมชนหรือการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในการจัด การศึกษาของโรงเรียน โดยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และผ่านการตรวจสอบ ความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลภายหลังที่เก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ระดับลึก การสังเกตและจดบันทึก นำข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่และตรวจสอบข้อมูลที่ได้อีก ในแต่ละประเด็นว่าเพียงพอแล้วหรือยัง จะได้ทราบว่าได้ข้อมูลอะไรที่ครบถ้วนแล้ว และจะต้องเก็บข้อมูลอะไรเพิ่มเติมอีก

1.2 การวิเคราะห์ภาพรวม เพื่อหาข้อสรุปหรือตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมถึง การตรวจสอบว่าข้อสรุป/ ความหมายที่ได้นั้น มีความถูกต้องแม่นยำ หรือน่าเชื่อถือเพียงใด

2. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2.1 วิเคราะห์แนวคิดพื้นฐานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน โดยใช้การวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Analysis) เพื่อให้ทราบถึงความคิด ความเชื่อด้านสังคม/ วัฒนธรรมของบุคลากรในโรงเรียนและชุมชนเป็นอย่างไร มีหน้าที่/ ประโยชน์ในสังคมและมีความตั้งใจอย่างไร แยกประเภทและจัดหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการค้นหาและวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม (Analytic Comparison) ในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดและมุมมอง รวมทั้ง เหตุผลและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน

2.3 วิเคราะห์ภาพความสำเร็จ (Successive Approximation) จากการวิเคราะห์กรอบแนวคิดเดิม แล้วปรับเปลี่ยน/ ตัด/ เพิ่มเติมจากกรอบแนวคิดเบื้องต้น จนได้ภาพสำเร็จ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยกระทำด้วยความระมัดระวัง วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ เพื่อตีความข้อเท็จจริงที่ได้มา โดยใช้แนวคิดต่าง ๆ ที่เสนอไว้มาเชื่อมโยงกับข้อมูลที่วิเคราะห์ เป็นการวิเคราะห์ในขั้นสุดท้ายสำหรับการนำเสนอและเขียนรายงาน

ขั้นตอนที่ 6 การสรุปผลการวิจัย

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลและประเด็นที่ตรงกับผู้ให้ข้อมูลในแต่ละครั้งแล้ว ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษา เพื่อให้ผลการศึกษาที่ได้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น และนำผลการวิเคราะห์

ข้อมูลของโรงเรียนประชากรรังสฤษฎ์และผลการวิเคราะห์ข้อมูลของโรงเรียนบ้านแหลมยาง มาเปรียบเทียบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในความเหมือนและความต่างในการบริหารจัดการศึกษาในบริบทที่ต่างกัน สังเคราะห์เป็น โมเดล (Model) ที่สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ต่อไป